

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Název projektu	Rozvoj vzdělávání na Slezské univerzitě v Opavě
Registrační číslo projektu	CZ.02.2.69/0.0./0.0/16_015/0002400

Dolování dat

Statistika v kontextu dolování dat

Jan Górecki

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Obsah přednášky

- Typy statistických metod
  - Kontingenční tabulky
  - Regresní analýza
  - Diskriminační analýza
  - Shluková analýza
-

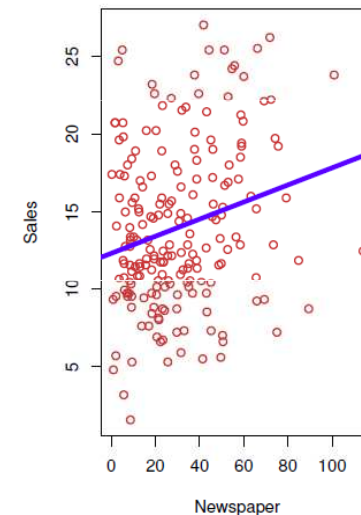
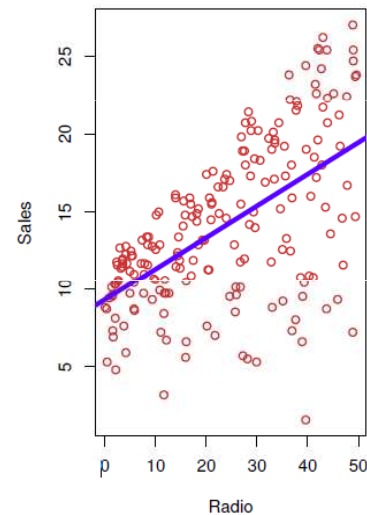
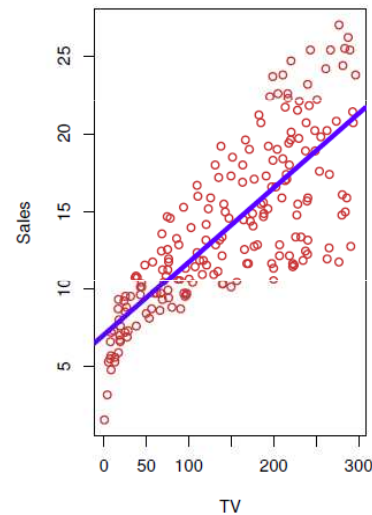
A formal science that deals with collection, analysis, interpretation, explanation and presentation of (usually numerical) data.

Metody:

- **Deskripční** – cílem je popsat základní charakteristiky daných dat
  - **Konfirmační** – cílem je potvrdit resp. vyvrátit zkoumanou hypotézu
  - **Explorační** – cílem je “objevit” možnou hypotézu, která je podporovaná daty
-

Motivace

Sales – prodej produktu v tisících

TV, Radio, Newspaper - rozpočet na reklamu v daném médiu

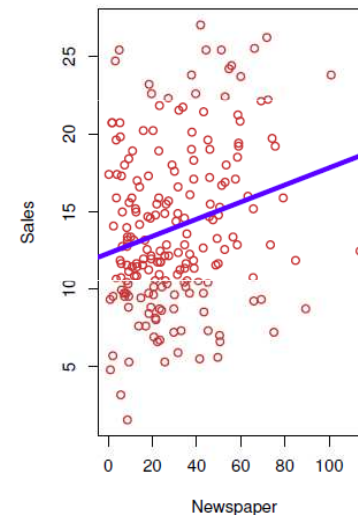
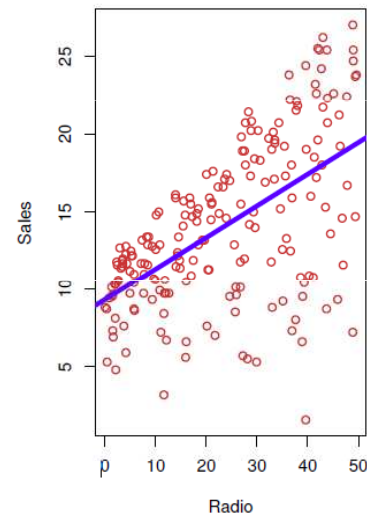
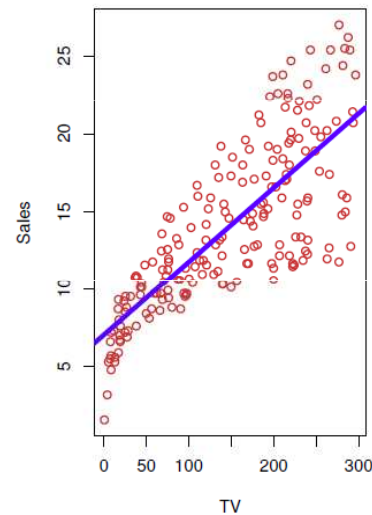
Cíl: Na základě těchto údajů navrhnete marketingový plán na příští rok, který povede k vysokým prodejům produktů.

Otázka: Jaké informace by byly užitečné pro poskytnutí takového doporučení?

Motivace

---

1. Existuje vztah mezi rozpočtem na reklamu a prodejem?
  2. Jak silný je vztah mezi rozpočtem na reklamu a prodejem?
  3. Která média jsou spojena s prodejem?
  4. Jaký je vztah mezi každým médiem a prodejem?
  5. Jak přesně můžeme předpovídat budoucí prodeje?
  6. Je vztah lineární?
  7. Existuje synergie mezi reklamními médii?
-

Lineární regrese

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

1. Definice:

- Jednoduchá lineární regrese je statistická metoda, která zkoumá lineární vztah mezi dvěma kvantitativními proměnnými.

2. Matematický Model:

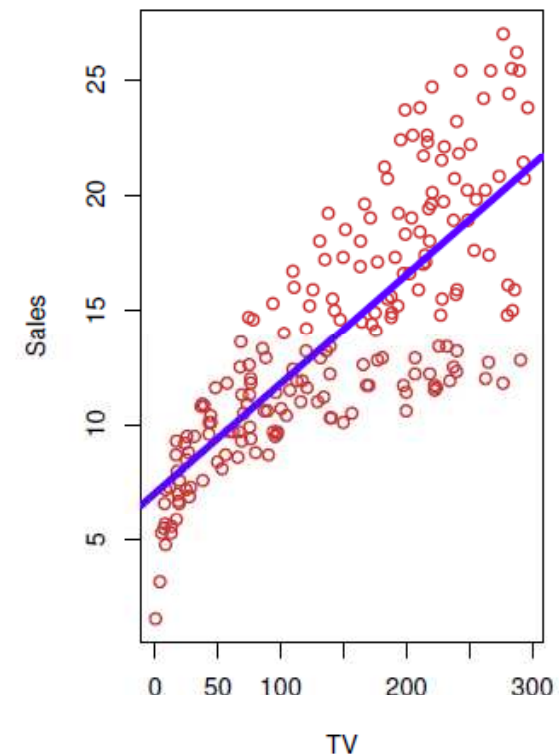
- $y = \beta_0 + \beta_1 x + \epsilon$
- kde:
  - y je závislá proměnná
  - x je nezávislá proměnná
  - β_0 je y-intercept (parameter modelu)
  - β_1 je sklon regresní čáry (parameter modelu)
  - ϵ je chyba

3. Příklad:

- Analýza vztahu mezi rozpočtem na reklamu (x) a prodejem produktu (y).

4. Význam:

- Pomáhá předpovídat hodnotu závislé proměnné na základě hodnoty nezávislé proměnné.
- Umožňuje odhadnout, jak se změna v hodnotě nezávislé proměnné ovlivní závislou proměnnou.

Odhad parametrů modelu

1. Cíl:

- Odhad hodnot β_0 a β_1 tak, aby byla minimalizována chyba mezi skutečnými a předpovězenými hodnotami y .

2. Metoda Nejmenších Čtverců:

- Minimalizuje součet čtverců reziduí $RSS = e_1^2 + e_2^2 + \dots + e_n^2$, kde $e_i = y_i - (\beta_0 + \beta_1 x_i)$ je rozdíl mezi skutečnou (y_i) a předpovězenou hodnotou ($\beta_0 + \beta_1 x_i$) pro i -tý bod. (RSS = Residual sum of squares)

- Výpočet:

- $$\hat{\beta}_1 = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum(x_i - \bar{x})^2}$$

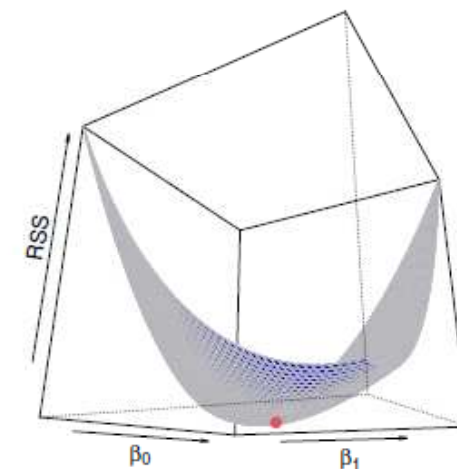
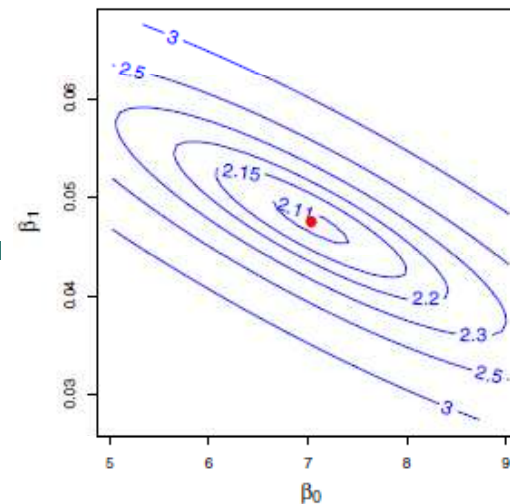
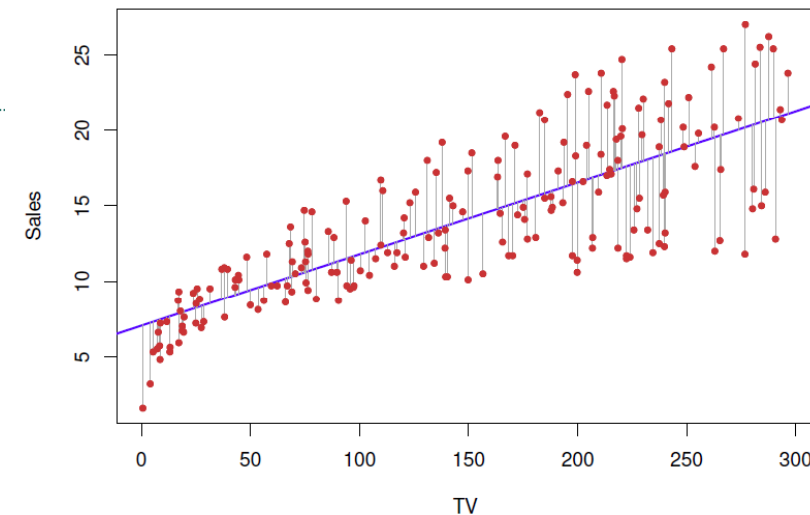
- $$\hat{\beta}_0 = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x}$$

3. Příklad s Daty:

- Použití dat o prodeji a reklamním rozpočtu k odhadu parametrů modelu lineární regrese.

4. Interpretace:

- Jak interpretovat odhadnuté parametry a jaký mají význam pro předpovězení prodeje na základě rozpočtu na reklamu.

Odpovědi na 7 otázek

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

1. Existuje vztah mezi rozpočtem na reklamu a prodejem?

- Analýza korelace a regresní analýza k identifikaci vztahu.

2. Jak silný je vztah mezi rozpočtem na reklamu a prodejem?

- Hodnocení koeficientu determinace (R^2) k měření síly vztahu (R^2 odpovídá kvadrátu korelace X a Y).

3. Která média jsou spojena s prodejem?

- Výsledky analýzy pro TV, Radio a Newspaper.

4. Jaký je vztah mezi každým médiem a prodejem?

- Hodnoty koeficientů regrese pro každé médium.

5. Jak přesně můžeme předpovídat budoucí prodeje?

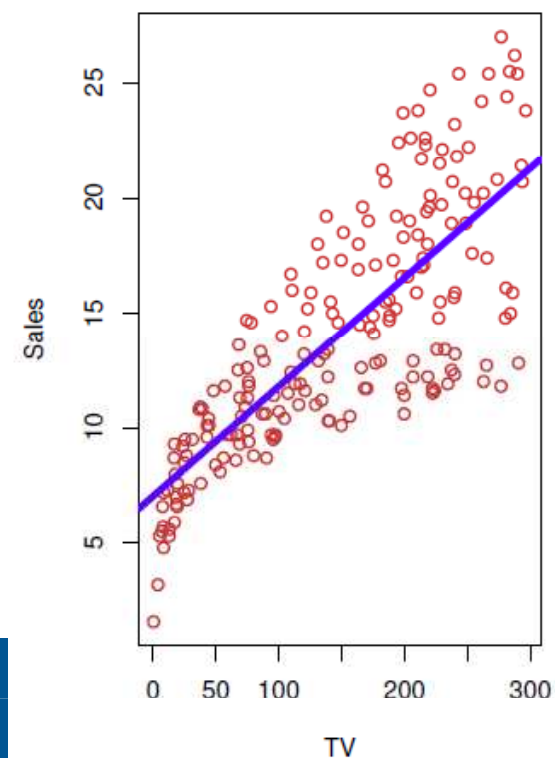
- Model predikce s odhadnutými parametry a intervaly spolehlivosti.

6. Je vztah lineární?

- Grafická a statistická analýza pro ověření linearitu vztahu.

7. Existuje synergie mezi reklamními médii?

- Vícerozměrná analýza interakcí mezi různými médii.

Kontingenční tabulky

- zjišťování vztahu mezi dvěma **kategoriálními** veličinami

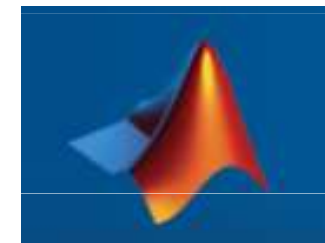
čtyřpolní tabulka

	Úvěr ano	Úvěr ne	Σ
Vysoký příjem	a_{11}	a_{12}	r_1
Nízký příjem	a_{21}	a_{22}	r_2
Σ	s_1	s_2	n

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^R \sum_{j=1}^S \frac{(a_{ij} - o_{ij})^2}{o_{ij}} = n \times \sum_{i=1}^R \sum_{j=1}^S \frac{\left(a_{ij} - \frac{r_i \cdot s_j}{n} \right)^2}{r_i \cdot s_j}$$

pro $\chi^2 \geq \chi^2_{(R-1)(S-1)}(\alpha)$ předpokládáme
závislost mezi X a Y

příjem	úvěr
vysoký	ano
vysoký	ano
nízký	ne
nízký	ano
nízký	ano
nízký	ne
vysoký	ano
vysoký	ano
nízký	ne
vysoký	ano
nízký	ne
nízký	ano

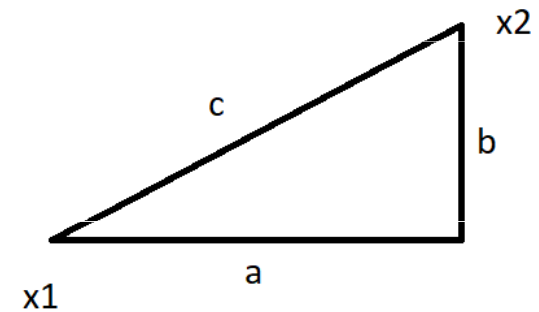
o_{ij} ... očekávané množství při
platnosti hypotézy o nezávislosti
veličin

Shluková analýza

- slouží pro nalezení skupin (shluků) navzájem si podobných příkladů
- Např. dva příklady $\mathbf{x}_1 = [x_{11}, \dots, x_{1m}]$ a $\mathbf{x}_2 = [x_{21}, \dots, x_{2m}]$

Eukleidovská vzdálenost

$$d_E(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = \sqrt{\sum_{j=1}^m (x_{1j} - x_{2j})^2}$$

$$d_E(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = c$$

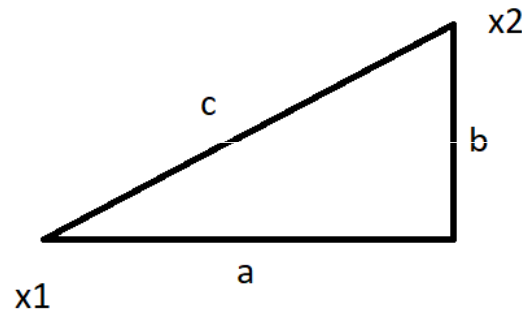
Jaká je tato vzdálenost pro body $x_1 = [1, 2]$ a $x_2 = [4, 6]$?

Minkovského (Manhattan) vzdálenost

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

$$d_H(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = \sum_{j=1}^m |x_{1j} - x_{2j}|$$

$$d_E(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = a + b$$

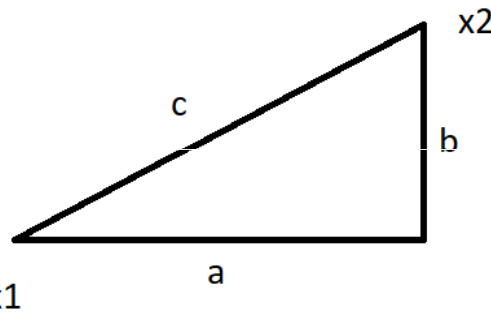
Jaká je tato vzdálenost pro body $x_1 = [1, 2]$ a $x_2 = [4, 6]$?

Čebyševova vzdálenost

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

$$d_C(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = \max_j |x_{1j} - x_{2j}|$$

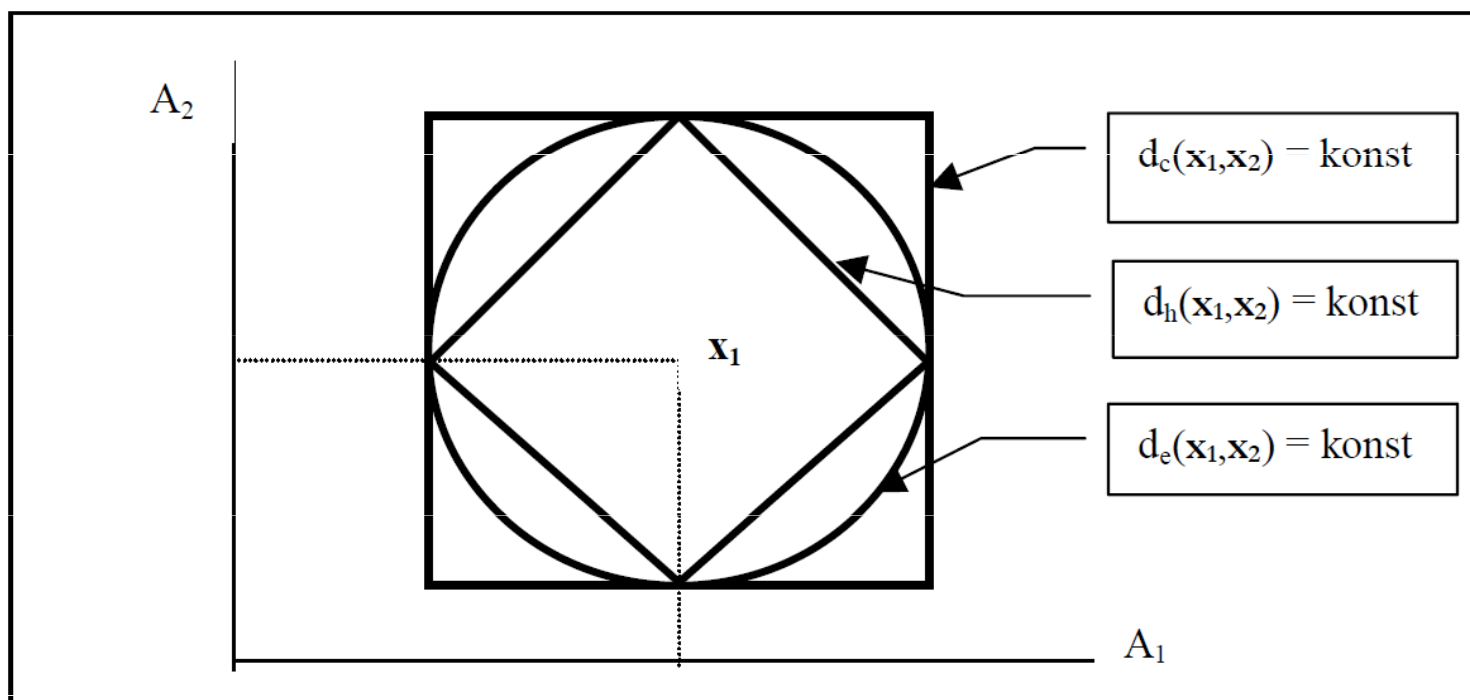
$$d_E(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2) = \max(a, b) = a$$

Jaká je tato vzdálenost pro body $\mathbf{x}_1 = [1, 2]$ a $\mathbf{x}_2 = [4, 6]$?

Rozdíl mezi $d_M(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2)$, $d_E(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2)$ a $d_C(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2)$ ve 2D

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Pozor: pro 1D všechny vzdálenosti splývají (dávají stejný výsledek)

- Výše uvedené míry vzdálenosti závisí na měřítku veličin. Proto je třeba veličiny normovat (normalizovat)
  - Konkrétní hodnota se obvykle dělí nějakou jinou hodnotou:
    - směrodatnou odchylkou
    - rozpětím (max-min).
-

- hierarchické shlukování,
  - metoda *K*-středů (*K*-means clustering).
-

Hierarchické shlukování

Při hierarchickém shlukování se obvykle postupuje metodou „zdola nahoru“. Začíná se tedy v situaci, kdy každý příklad tvoří jeden samostatný shluk. Postupně se pak jednotlivé shluky spojují, až skončíme s jedním shlukem obsahujícím všechny příklady

Algoritmus hierarchického shlukování

Inicializace

1. urči vzájemné vzdálenosti mezi všemi příklady
2. zařaď každý příklad do samostatného shluku

Hlavní cyklus

1. dokud je více než jeden shluk
  - 1.1. najdi dva navzájem nejbližší shluky a spoj je
  - 1.2. spočítej pro tento nový shluk jeho vzdálenost od ostatních shluků

Vzdálenost mezi shluky

- *metoda nejbližšího souseda* - vzdálenost mezi shluky U a V je dána minimem ze vzdálenosti mezi jejich příklady

$$D(U, V) = \min_{k,l} d(\mathbf{x}_k, \mathbf{x}_l), \mathbf{x}_k \in U, \mathbf{x}_l \in V$$

- *metoda nejvzdálenějšího souseda* - vzdálenost mezi shluky U a V je dána maximem ze vzdálenosti mezi jejich příklady

$$D(U, V) = \max_{k,l} d(\mathbf{x}_k, \mathbf{x}_l), \mathbf{x}_k \in U, \mathbf{x}_l \in V$$

- *metoda průměrné vzdálenosti* - vzdálenost mezi shluky U a V je dána průměrem ze vzdálenosti mezi jejich příklady (n_U je počet příkladů ve shluku U a n_V je počet příkladů ve shluku V)

$$D(U, V) = \frac{1}{n_U n_V} \sum_{k=1}^{n_U} \sum_{l=1}^{n_V} d(\mathbf{x}_k, \mathbf{x}_l)$$

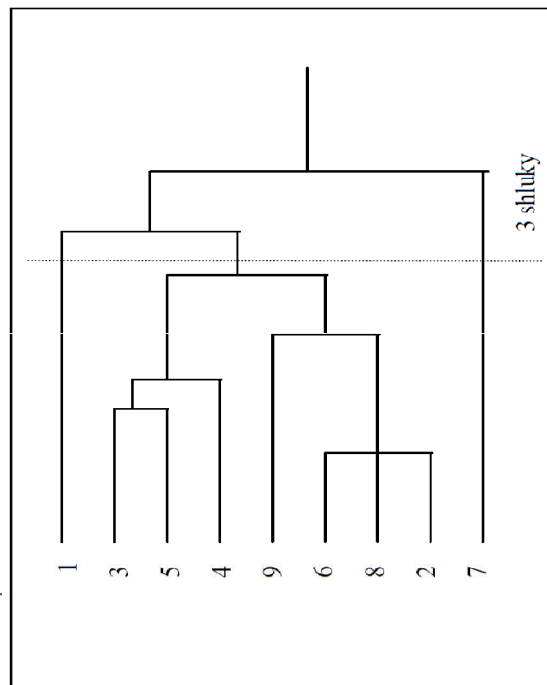

Dendrogram

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

- Proces hierarchického shlukování bývá zachycen v podobě tzv. dendrogramu. Ten ukazuje (odspoda nahoru) postupné spojování shluků počínaje očíslovanými příklady. Optimální počet shluků zde není předem znám, odvodíme ho až rozbořením výsledků – tak, že někde dendrogram „rozřízneme“

Příklad

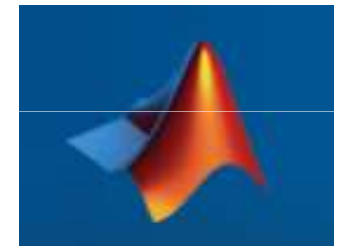
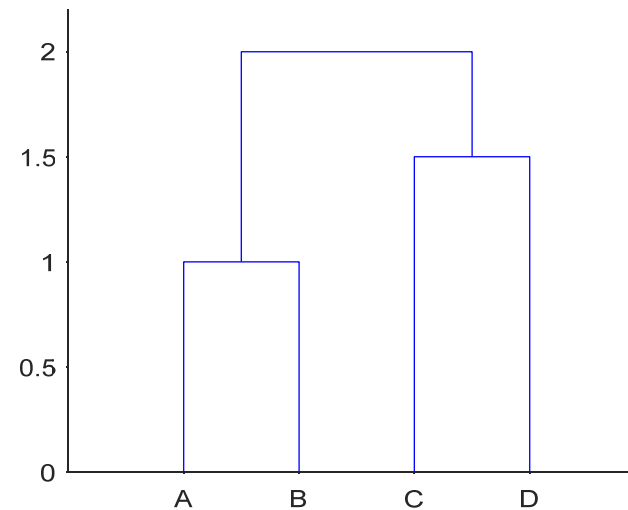

Jak proběhne hierarchické shlukování pro 4 jednorozměrné body

$A = [0]$, $B = [1]$, $C = [3]$ a $D = [4,5]$

pro *eukleidovskou* vzdálenost a metodu *nejbližšího* souseda?

	A	B	C	D
A				
B				
C				
D				

Metoda K –středů - Algoritmus

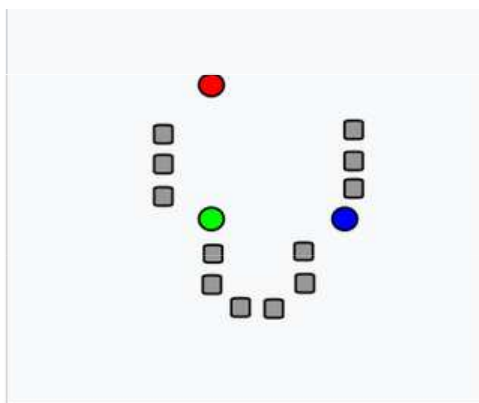
SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

1. urči centroidy pro všechny shluky v aktuálním rozkladu (v prvním opakování zcela náhodně)
  2. pro každý příklad $\mathbf{x}$
    - 2.1. urči vzdálenosti $d(\mathbf{x}, \mathbf{c}_k)$, $k=1, \dots, K$ kde $\mathbf{c}_k$ je centroid k -tého shluku
    - 2.2. urči centroid $\mathbf{c}_l$ tak, že $d(\mathbf{x}, \mathbf{c}_l) = \min_k d(\mathbf{x}, \mathbf{c}_k)$
    - 2.3. není-li $\mathbf{x}$ součástí shluku l (k jehož centroidu $\mathbf{c}_l$ má nejbližší) přesuň $\mathbf{x}$ do shluku l
  3. došlo-li k nějakému přesunu potom jdi na 1, jinak konec
-

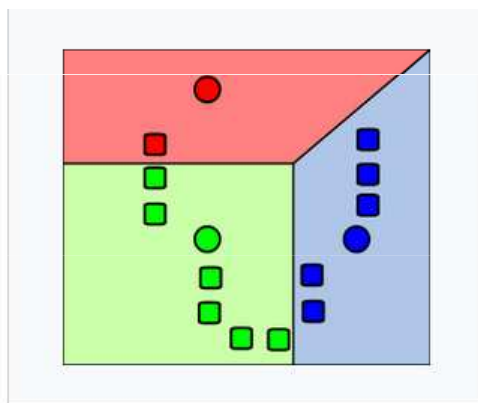
Ukázka algoritmu K-středů

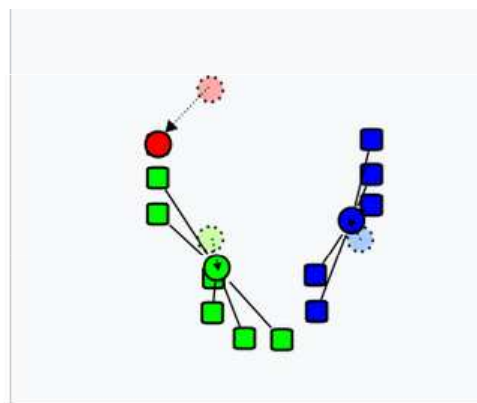
SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

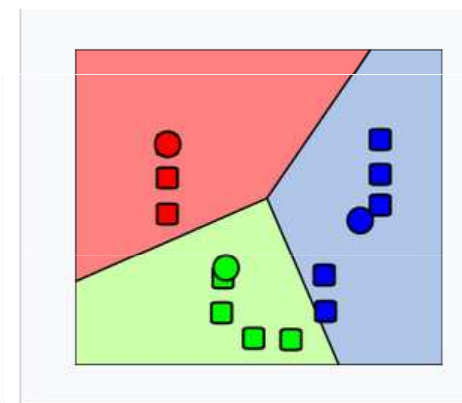
1. k výchozích centroidů (zde je $k=3$) se náhodně umístí v prostoru dat (shlukované objekty šedé, centroidy barevné)

2. Objekty se přiřadí nejbližším centroidům, čímž vznikne k shluků. Centroidy tak definují [Voroného teselaci](#) prostoru.

3. Přepočtou se centroidy shluků tak, aby šlo o těžiště objektů, jež patří do těchto shluků.

4. Kroky 2 a 3 se opakují, dokud nedojde k ustálení ([konvergence](#)).

Děkuji za pozornost

Některé snímky převzaty od:
prof. Ing. Petr Berka, CSc. berka@vse.cz